

Titel:

Boeveriestraat 9-19, Brugge. Restauratie en verbouwing van
godshuizencomplex 'Van Peenen' .

Deel 3: Programma van Maatregelen

Project

Verbouwen van godshuizen "Van Peenen"
Boeveriestraat 9-19, B-8000 Brugge

Opdrachtgever

OCMW Brugge
Ruddershove 4, B-8000 Brugge

Uitvoerders

Frederik Roelens
Dieter Verwerft

Inhoudstabel:

1. Inleiding
2. Gemotiveerd advies over het al dan niet moeten nemen van maatregelen
3. Deel 3: Programma van Maatregelen
4. Bijlagen

Inleiding

De bouwheer, OCMW Brugge, plant om het huidige godshuizencomplex 'Van Peenen', gelegen Boeveriestraat 9-19 te Brugge, te restaureren en aan te passen aan de huidige wetgeving op het vlak van sociale huisvesting. Hierbij zijn meerdere bodemingrepen gepland. Het ontwerp is van de hand van Marc van Acker architecten bvba.

Het projectgebied bevindt zich in een vastgestelde archeologische zone, de historische stadskern van Brugge. Aangezien de totale oppervlakte van de ingreep in de bodem 100m² of meer beslaat en de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de vergunning betrekking heeft 300m² of meer bedraagt, is een archeologisch vooronderzoek verplicht volgens het Onroerenderfgoeddecreet van 2015. Op deze basis wordt een archeologienota zonder ingreep in de bodem opgesteld.

Aardewerk werd aangesteld om deze archeologienota door middel van een bureauonderzoek op te maken.

DEEL 3 : Programma van maatregelen

1. Administratieve gegevens

Initiatiefnemer en zakelijkrechthouder: OCMW Brugge, Ruddershove 4, B-8000 Brugge

Erkend archeoloog: : Frederik Roelens

Locatie/vindplaats: West-Vlaanderen, B-8000 Brugge, Boeveriestraat 9-19

Bounding box: ZW: 69477.56m – 211005.76m; ZO: 69497.43m – 210998.64m;
NO: 69510.75m – 211027.49m; NW: 69494.94m – 211034.19m

Naam site: Boeveriestraat 9-19, 8000 Brugge

Kadaster: Brugge, afdeling 3, sectie C, perceelsnummers 121a, 121b, 122a, 123a, 124a, 125a, 126c

2. Gemotiveerd advies over het al dan niet moeten nemen van maatregelen

In de bureaustudie zijn verscheidene bronnen zoals de nog aanwezige erfgoedwaarden, de landschapshistoriek, de topografie, de geomorfologie, het bodemgebruik, de vegetatie en de historische ingrepen op het plangebied bekeken. Op basis van al deze data is een impactanalyse opgesteld van de geplande werken op het potentieel archeologisch bodemarchief.

Voor de eeuwenlange periode vanaf het gebruik van/aanpassingen aan het landschap door de prehistorische mens tot de beschikbare cartografische bronnen zijn er geen gegevens voorhanden. Er kan echter wel aangenomen worden dat verstoringen – althans in verticale zin – kleinschalig zullen zijn geweest: bodemingrepen in het kader van een 'doorsnee' agrarisch gebruik zullen beperkt gebleven zijn tot een toplaag van 30-40 cm.

Vanaf de 16de eeuw is de menselijke aanwezigheid op het terrein te achterhalen via cartografische bronnen. Vanaf 1580 beschikken we eveneens over het zogenaamd Oud kadaster van Brugge. Volgens deze documenten staan op het terrein acht diephuizen aan de straatzijde. Een van deze panden is een herberg, de *Zelveren Harinck*. De achterliggende zone doet dienst als gemeenschappelijke tuinzone die afgepaald is met lage takken.

Tussen 1616 en 1621 komen alle acht woningen, soms met tussenkomst van een stroman, in handen van het echtpaar Pieter van Peenen en Isabeau Gloribus. De eerste zeven panden (OLV/0277 t.e.m. OLV/0283) worden afgebroken. Op het vrijgekomen terrein wordt vervolgens het godshuis van Peenen gerealiseerd. De achterliggende terreinen worden ingenomen door godshuizencomplex Gloribus. Beiden godshuizen worden definitief in gebruik genomen in 1634, na de dood van Pieter van Peenen.

In de loop van daaropvolgende eeuwen blijft het plangebied dezelfde functie houden, zoals gestaafd kan worden met figuren en kadastrale plannen. Regelmatig worden echter onderhouds- en verbouwingswerken uitgevoerd, zoals aangetoond kan worden met foto-opnames en bewaarde bouwvergunningen (OCMW-archief). Als Luc Devlieghe de huisjes in 1967 opmeet en beschrijft, hebben ze nog hun oorspronkelijke vorm en enkele bewaarde interieurelementen (schouwen, spiltrappen).

Een eerste ingrijpende verbouwing vindt plaats in 1968. De huisjes worden aan de tuinzijde uitgebreid met een extra slaapkamer en badkamer. Een eventueel aanwezig bodemarchief in de toenmalige tuinzone zal hierbij ongetwijfeld negatieve gevolgen van ondervonden hebben. Binnen in de huisjes wordt de bevloering vernieuwd. Eventueel aanwezige oudere vloerniveaus zijn tijdens deze werkzaamheden, die tot op een diepte van 20-25 cm onder de toenmalige vloer gingen, wellicht beschadigd en/of verdwenen.

De tweede ingrijpende werken vinden plaats in 1988-1989. Hierbij worden verschillende betonbalken gegoten ter versteviging, zowel interieur als exterieur.

Elk archeologische terreinonderzoek dient afgestemd te worden met de verticale dimensie van de geplande bodemingrepen. De voorziene werken zijn tweeledig.

Enerzijds zijn er loop- en verbouwingswerken aan de niet-beschermden volumes:

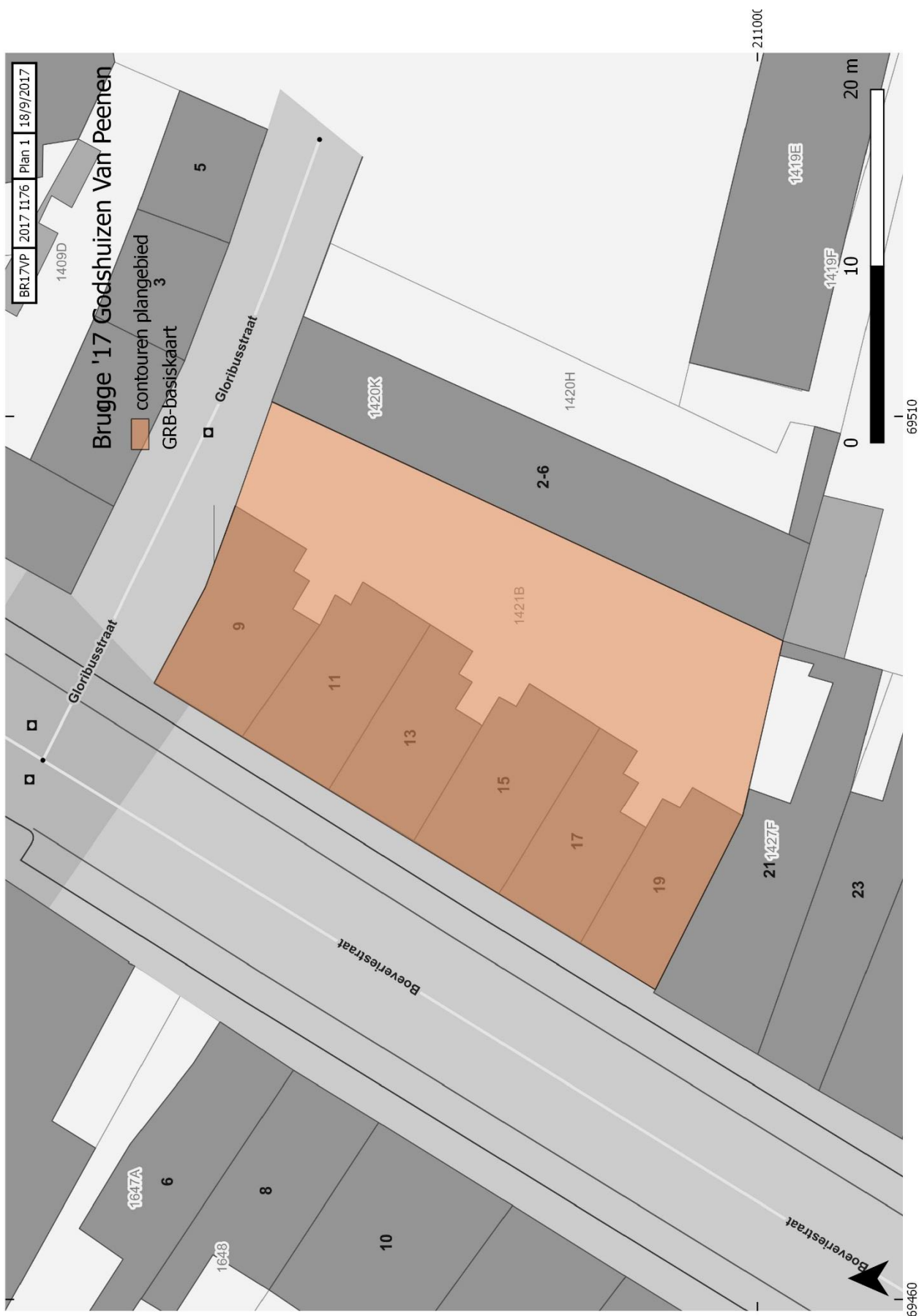
Tussen de bestaande uitbouwen worden in eerste instantie de volumes van de bestaande bergingen en toiletten verwijderd ($6 \times \text{ca. } 1,8 \text{ m}^2$). Aansluitend wordt de vrijgekomen buitenruimte ($3 \times 10,6 \text{ m}^2$) ingevuld met een nieuw volume.

Naast deze drie nieuwe volumes in de tussenruimte, wordt aan 2 bestaande aanbouwen een extra uitbreiding voorzien om te voldoen aan de gevraagde oppervlakte. Deze aanbouwen worden in het verlengde van de bestaande volumes opgetrokken in dezelfde materialen als de 3 nieuwe volumes in de tussenruimte. De footprint bedraagt telkens $4,5 \text{ m}^2$. De totale bodemingreep van de nieuwbouwwerken bedraagt aldus $(3 \times 8,8) + (2 \times 4,5) = 35,4 \text{ m}^2$ (Plan 18).

Anderzijds zijn er verbouwingswerken aan het beschermde volume. De geplande werkzaamheden met bodemingrepen beperken zich tot het isoleren van de ondervloer. Concreet wordt de huidige tegelvloer uitgetrokken en wordt een nieuwe vloeropbouw gerealiseerd. Deze bestaat achtereenvolgens uit 15 cm beton, een pakket isolatie van 12 cm, een 8 cm dikke laag chape en tenslotte de nieuwe tegelvloer (ca. 4 cm). In totaal wordt de bodem dus maximaal 40 cm t.o.v. huidige tegelvloer geroerd. Elk van de zes huidige godshuizen heeft ongeveer 25 m^2 vloertegeloppervlak in het beschermde volume, wat opgeteld op 150 m^2 komt.

Aansluitend wordt, nabij de voordeuren, telkens een toilet voorzien. In de tuinzone wordt een bijhorende gemeenschappelijke septische put voorzien. De bijhorende leidingen vormen eveneens een (in oppervlakte vrij beperkte) bodemverstoring.

Voor één van deze zones wordt verder onderzoek geadviseerd. Dit verder onderzoek is noodzakelijk aangezien het vooronderzoek (bureauonderzoek) tot nu toe onvoldoende informatie opleverde om een gemotiveerde uitspraak te doen over de al dan niet aanwezigheid, aard en graad van bewaring van archeologische sporen en/of structuren. Het onderzoek van het huidige archeologisch ensemble op basis van het bureauonderzoek volstaat niet om kenniswinst te boeken.

Figuur 1/Plan 1: aanduiding van het plangebied t.o.v. het GRB

3. Programma van Maatregelen

3.1 Programma van maatregelen voor een uitgesteld archeologisch onderzoek met ingreep in de bodem (zone beschermd volume)

Op basis van de beschikbare bouwplannen uit de 20ste eeuw (zie Deel 2: Verslag van Resultaten) is duidelijk dat in de beschermde volumes reeds enkele bodemversturende werkzaamheden zijn uitgevoerd. In 1968 werd de bevloering vernieuwd. Eventueel aanwezige oudere vloerniveaus zijn tijdens deze werkzaamheden, die tot op een diepte van 20-25 cm onder de toenmalige vloer gingen, wellicht beschadigd en/of verdwenen. De huidige geplande bodemingrepen gaan echter tot ruim 40 cm onder het huidige niveau en brengen mogelijk nieuwe verstoringen met zich mee. De footprint bedraagt gezamenlijk zo'n 150m² tegeloppervlak (6 x 25m²). Het plangebied heeft een hoog archeologisch potentieel. Een vorm van vervolgonderzoek is, gezien de delicate context in een beschermd monument, aangewezen.

Maatregelen

Voor dit bijkomend onderzoek wordt niet geopteerd voor aanvullend vooronderzoek zonder ingreep in de bodem, i.c. geofysisch onderzoek, metaaldetectie, landschappelijk booronderzoek of archeologisch booronderzoek.

Het uitvoeren van een prospectie d.m.v. proefsleuven en proefputten zou een overbodige kost met zich meebrengen, enerzijds rekening houdende met de informatie die reeds beschikbaar is en anderzijds rekening houdende met de voorziene uitgraving van de vloerniveaus binnen de geplande werken. Idealiter wordt er onmiddellijk een archeologische opgraving uitgevoerd.

De technische uitwerking van deze werkzaamheden is echter van deze aard dat een archeologische opgraving niet wenselijk is. Voor deze zone wordt dan ook een archeologische werfbegeleiding aanbevolen. Een werfbegeleiding is een vorm van een archeologische opgraving en is aan dezelfde decretale voorwaarden gebonden (Code Goede Praktijk, hoofdstuk 19).

Deze aanbeveling werd getoetst aan de 4 criteria opgenomen in de Code van Goede Praktijk artikel 5.3:

- mogelijk: Voor de uitvoering van de werfbegeleiding dienen de woningen niet meer bewoond te zijn. De werfbegeleiding wordt uitgevoerd binnen de planning van de algemene aannemingswerken.

- nuttig: Deze werfbegeleiding is nuttig, vermits er niet met zekerheid gesteld kan worden dat er geen archeologisch bodemarchief meer aanwezig is. Een grondige inspectie tijdens het uitgraven van het vloerniveau kan informatie opleveren over eventueel bewaarde oudere vloerniveaus, maar ook van oudere (pre-godshuis) perioden.

- schadelijk: Gelet op de aard van de werken kan mogelijk archeologisch archief bedreigd zijn. Een werfbegeleiding is de enige manier om eventueel aanwezige sporen en structuren op een efficiënte manier te registreren.

- noodzakelijk: Tijdens het machinaal uitgraven van het pakket onder de huidige vloer kan archeologisch erfgoed aan het licht komen. In situ bewaring van deze sporen is, gezien de geplande werken, onmogelijk. Omwille van dit gegeven wordt een werfbegeleiding noodzakelijk geacht.

Vraagstelling en onderzoeksdoelen

Doel van de werfbegeleiding is een archeologische inventarisatie, registratie en fysiek onderzoek van eventueel waargenomen archeologische sporen en structuren. Bij het uitvoeren en uitwerken van de archeologische opgraving moeten minstens volgende vragen beantwoord worden.

- Zijn er oudere vloerniveaus aanwezig? Zo, ja, hoeveel? Hoe zijn deze opgebouwd?
- Welke tegelformaten worden teruggevonden? Eventuele decoratieve patronen?
- Zijn er andere bouwsporen of archeologische sporen en structuren aanwezig?
- Uit welke periode dateren de vondsten?
- Kan er een functionele interpretatie aan gegeven worden?
- Hoe kaderen de resultaten van dit onderzoek binnen onze kennis van de godshuizen?

Het onderzoeksdoel is geslaagd als na het onderzoek op bovenstaande vragen een antwoord kan geformuleerd worden.

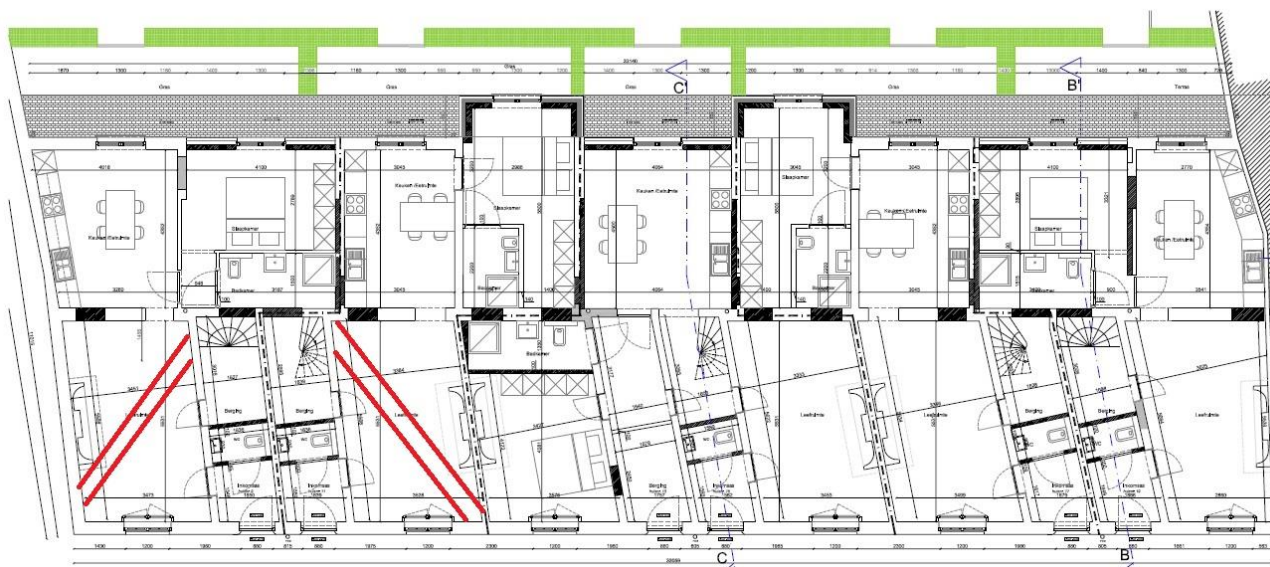
Onderzoeksstrategie, - methode en -technieken

Voor de bodemingrepen in het beschermde volume wordt, omwille van voorgaande argumentatie, een werfbegeleiding als meest geschikte onderzoeksmethode naar voor geschoven. Het onderzoek kan pas van start gaan als de woningen helemaal leeg staan. De werfbegeleiding wordt uitgevoerd binnen de planning van de algemene aannemingswerken. De graafwerken gebeuren zowel machinaal (het uitbreken van de huidige tegelvloer) als manueel (het verdiepen tot maximaal 40 cm onder het vloerniveau).

In elke woning wordt een voldoende brede (80 cm) teststrook onderzocht. Deze strook loopt diagonaal door de woning (figuur 2). Indien er positieve resultaten aangetroffen worden in deze teststrook, wordt de ganse bedreigde zone gelijkmatig verdiept en onderzocht tot op het niveau van de maximale uitgraving. Indien er in deze teststrook echter geen oudere vloerniveaus en/of archeologische sporen gevonden worden, wordt de verdere werfbegeleiding in deze woning opgeschort.

Eventuele muren worden in opstand bewaard tot de ruimte volledig geregistreerd is. Vloeren worden in detail gedocumenteerd in functie van gebruikssporen en resten van er op of in gebouwde constructies (binnenmuren, doorgangen, negatieve sporen, ...). Vloeren worden minstens in hun geheel gefotografeerd. Bij een vloer met een bepaald patroon worden detailfoto's genomen met schaallat. Een vloer met decoratieve tegels dient in detail te worden ingetekend en gefotografeerd. Deze tegels (ook de niet-decoratieve wanneer ze deel uitmaken van de decoratieve vloer) moeten gerecupereerd worden en krijgen een nummer dat op het detailplan wordt aangeduid. Bij de recuperatie van de tegels worden de nodige conservatiemaatregelen in acht genomen.

De uitvoering van de opgraving gebeurt verder volgens de Code Goede Praktijk, eventueel aangevuld met bijkomende maatregelen indien de sporen en/of vondsten daartoe aanleiding geven. Deze eventuele maatregelen worden bepaald door de erkend archeoloog. Een team van twee archeologen lijkt voldoende om dit onderzoek uit te voeren. Hierbij dient de veldwerkleider over aantoonbare ervaring (min. 5 door OE goedgekeurde rapportages) te beschikken inzake archeologisch onderzoek in stedelijke context en bij voorkeur met ervaring in de Brugse binnenstad. De overige personeelsvereisten zijn conform de Code van Goede praktijk. Aansluitend dienen de erfgoedconsulenten van dienst Monumentenzorg van Stad Brugge op de hoogte gebracht te worden van de start van de werkzaamheden.

Figuur 2: plan nieuwe toestand met aanduiding van de ligging van de teststroken in woning nr9-11

Criteria niet uitvoering

Het onderzoek kan niet plaatsvinden als er niet voldoende maatregelen zijn getroffen met betrekking tot veiligheid.

Risicofactoren

De risicofactoren zijn dezelfde als hierboven vermeld bij de criteria tot niet uitvoering.

Uitvoeringstermijn

De uitvoeringstermijn van het veldwerk is sterk afhankelijk van de planning en de organisatie van de algemene aannemingswerken. Bijgevolg is de termijn van het veldwerk moeilijk in te schatten.

-Terreinwerk: 6 werkdagen, 2 archeologen (1 dag per woning, registratie 1 archeol. vlak)

-Verwerking: 6 werkdagen, 1 archeoloog

Kostenraming

Veldwerk: 1250 euro/ dag

Gezien het feit dat het veldwerk uitgevoerd wordt binnen de planning en de organisatie van de algemene aannemingswerken, wordt bij de kostenraming geen rekening gehouden met de kosten voor het uitgraven van de grond en de afvoer van de grond.

Assessment: 450 euro

Verwerking: 1080 euro

Rapportering: 450 euro

Conservatie: 500 euro

Natuurwetenschappelijk Onderzoek (NWO): voorziene hoeveelheid 0 euro.

Vondsten

Conservatie en overdracht van het archeologisch ensemble gebeurt na afloop van het vooronderzoek met ingreep in de bodem conform aan de artikels 5.2.1, 5.2.2 en 5.2.3 van het Onroerend Erfgoeddecreet. Bij de start van de werfbegeleiding worden door de erkende archeoloog en de initiatiefnemer duidelijke afspraken gemaakt met betrekking tot de overdracht van het archeologisch ensemble bij de eigenaar en het erkende onroerend erfgoeddepot of andere bewaarder van het archeologisch ensemble. Na het

beëindigen van de verwerking en het opleveren van de eindrapportage vindt de overdracht van de vondsten plaats.

Criteria wanneer afgeweken wordt van de voorziene onderzoeksmethode:

wanneer blijkt dat in de aangelegde, diagonale teststroken geen oudere vloerniveaus en/of archeologische sporen gevonden worden, wordt de verdere werfbegeleiding in deze woning opgeschort.

○

Criteria waaruit blijkt dat het onderzoeksdoel succesvol bereikt is:

Wanneer alle onderzoeksvragen beantwoord zijn en:

- het terrein na uitvoering van de werfbegeleiding archeologievrij kan verklaard worden

De onderzoeksstrategie wijkt niet af van de Code Goede Praktijk.

3.2 Bodemingrepen in het niet-beschermd volume

Voor wat betreft de bodemopbouw nabij het niet-beschermd volume: een vergelijking van de plannen van de verbouwingen uit 1988 (figuur 22 in VvR) met de huidige geplande werkzaamheden in het niet-beschermd gedeelte (figuur 3/Plan 18) toont duidelijk aan deze zone in het verleden reeds geroerd werd, zowel door betonnen ringbalken, nutsleidingen en septische putten. Deze verstoring zal in de toekomst nog toenemen door de afbraak van de bergingen.

Op basis van bovenstaande argumenten wordt er afgezien van verdere onderzoeksdaden. De combinatie van deze factoren laat niet toe de financiële kost van een voortschrijdend onderzoekstraject te verantwoorden. Verder onderzoek met ingreep in de bodem, zou in het beste geval een (contextloze) gefragmenteerde indicatie opleveren voor menselijke aanwezigheid in het verleden en zal nooit in verhouding staan tot de gemaakte kosten. Het is dan ook op basis van de kosten-baten analyse dat afgezien moet worden van verdere onderzoeksdaden in dit niet-beschermd volume.

Figuur 3/Plan 18 : synthesekaart met aanduiding van geplande bodemingrepen in het niet-beschermde volume t.o.v. het GRB

4. Bijlage

Lijst figuren

- Figuur 1/Plan 1: aanduiding van het plangebied t.o.v. het GRB
- Figuur 2: plan nieuwe toestand met aanduiding van de ligging van de teststroken in woning nr9-11
- Figuur 3/Plan 18 : syntheseskaart met aanduiding van geplande bodemingrepen in het niet-beschermde volume t.o.v. het GRB